

EMINESCU TRANSLATED BY ION MILOȘ IN SWEDISH**EMINESCU ÎN LIMBA SUEDEZĂ ÎN TRADUCEREA LUI ION MILOȘ****Mărioara SFERA**Universitatea din Novi Sad,
Facultatea de Filosofie
sfera.mariora@gmail.com

„Cred că trebuie să facem și noi ceea ce a făcut Eminescu,
ceea ce trebuie să facă orice creator adevărat,
să găsească cuvântul care să exprime adevărul.”

Ion Miloș

Abstract

It is admirable that you can also read Eminescu in Swedish, a language much more restricted than English, French, German, Italian, or Spanish. This mission was accomplished thanks to Ion Milos, the one who translated even 30 poems and poems from the great poet's work, and the volume titled Over the Peaks (Över höjderna). Translating Eminescu into Swedish, Milos managed to make it known in Scandinavia. Being a "solitary fighter in the space of his four cultures" (Mihai Cimpoi), he built a huge bridge linking the north to South Eastern Europe. The mystery of Ion Miloș's translations of force can be found in his destiny as a Romanian and universal creator, at the same time, a minority and exile, thinker, who has above all his mother tongue, his roots, the preservation of his identity, his way of be and think beyond linguistic lines and barriers or geographic delimitations. The echo of his translations resounds over the peaks away, linking the two Peninsulas: the Balkan and the Scandinavian.

Rezumat

Este admirabil faptul să îl poți citi pe Eminescu și în limba suedeză, limbă de o circulație mult mai restrânsă decât engleza, franceza, germana, italiana ori spaniola. Această misiune s-a realizat datorită lui Ion Miloș, celui care a tradus chiar 30 de poeme și poezii din opera marelui poet român iar volumul l-a intitulat Peste vârfuri (Över höjderna). Traducându-l pe Eminescu în suedeză, Miloș a reușit să îl facă cunoscut și în Scandinavia. Fiind un „luptător solitar în spațiul celor patru culturi de care aparține” (Mihai Cimpoi), a clădit o punte uriașă legând nordul de sud-estul Europei. Taina forței traducerilor lui Ion Miloș o putem căuta în destinul său de creator român și universal în același timp, de minoritar și exilat, de gânditor, care a pus mai presus de toate limba maternă, rădăcinile sale, păstrarea identității, a felului său de a fi și gândi dincolo de linii și bariere lingvistice sau delimitări geografice. Ecoul traducerilor sale, răsună peste vârfuri departe, legând cele două Peninsule: cea Balcanică și cea Scandinavă.

Key words: *Ion Miloș, translation, Eminescu, Swedish language, Romania language***Cuvinte cheie:** *Ion Miloș, traducere, Eminescu, limba suedeză, limba română*

Ion Miloș este un scriitor român din Banatul sârbesc care a plecat în Suedia datorită circumstanțelor produse în fosta Iugoslavie în a doua parte a secolului XX, devenind unicul scriitor român (auto)exilat din Serbia. În limba suedeză i-au apărut patru volume de versuri, tot atâtea și în

limba sârbă, în limba macedoneană un volum, ca și în limba engleză. Pe lângă scrierile originale, Ion Miloș a depus o muncă foarte mare la apropierea culturilor prin traduceri. Lista lucrărilor sale în acest domeniu este destul de vastă, deoarece Ion Miloș a tradus din franceză, sârbă, slovenă, macedoneană și croată, precum și din suedeză în limbile amintite. Din literatura română în limba suedeză Ion Miloș a tradus peste 20 de volume, începând cu Mihai Eminescu, George Bacovia, Lucian Blaga, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Dumitru Radu Popescu și Mircea Dinescu, precum și câteva antologii întitulate: *La masa tăcerii* (Suedia, 1998) și *Panorama poezilor români din întreaga lume*. Mai mult de șaiszeci de poezii traduse ale scriitorilor români a publicat în revista *Candela* din Suedia. Critica literară din Suedia a receptat elogios poezia tradusă în limba suedeză de Ion Miloș: „poezii stoic meditative” (Lars Nygren, Göteborgs-Posten, 1990); „strofe scurte și pline de miez, mici perle” (Ulf Malmqvist, Nya Wermlands Tidningen, 1990); „un liric impresionant, puternic” (Tommy Olofsson), etc. (Barbu & Ciobanu 2013: 130). Într-un interviu cu Adrian Dinu Rachieru, Ion Miloș a afirmat că „eu mi-am sacrificat opera pentru a lansa în Suedia scriitorii români” (*Durerea de a fi român*, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, Editura Semne, 2010), ceea ce demonstrează efortul și sacrificiul poetului pentru a promova literatura și cultura română în spațiul scandinav.

Ion Miloș este o personalitate complexă a literaturii române din Banatul sârbesc care nu-și găsește locul sub soare decât între cele patru țări cărora le aparține deopotrivă (Serbia, România, Franța și Suedia). Dacă s-a născut în Serbia, a făcut studii înalte și doctoratul în Franța la Sorbona, el a trăit până la sfârșitul vieții în Suedia unde a și trecut în neființă dar a gândit și suspinat la România. A vorbit, a scris, a gândit și a tradus din limbile română, sârbă, suedeză și franceză. Este românul de origine din Serbia care l-a tradus pe Eminescu în limba suedeză. Magnus Eriksson spune: „Eminescu în suedeză, în fine. Considerat cel mai mare poet al românilor, Eminescu a rămas totuși netradus la noi, ceea ce ține mai mult de rămânerea noastră în urmă decât de însemnătatea lui Eminescu. Leac pe rană pune însă Ion Miloș cu o generoasă culegere de versuri. Ca poet, Eminescu a fost romantic, în multe poezii se regăsește o elaborată concepție a două lumi diferite; realități crase i se opun fantezia și visul, ca evadări posibile. Acest tipar este întărit de ingredientul gnostic. Eminescu nu suferă însă de o romantică nostalgie a eternității. Precum Stagnelius în al său elogiu al putrezirii, Eminescu acceptă împăcat destrămarea, prăbușirea. Toate visurile de nemurire sunt deșarte ... Aceste idei produc o impresie grandioasă în *Memento mori* ... În afară de extinsele *Memento mori* și *Luceafărul*, volumul **Peste vârfuri (Över höjderna)** cuprinde și un număr de poezii scurte, douăzeci de pagini de ilustrații și un excelent cuvânt introductiv de Ion Miloș, fiind astfel o inițiere model într-o mare operă literară europeană a secolului trecut ... Cititorul se înclină ...” (Miloș 2000: x)

Se pare că Miloș a început să traducă din dragoste și a învățat limba suedeză din mânia. De Eminescu nu auzise nimeni în Suedia înainte ca Miloș să îl traducă indiferent că cel mai mare poet român al tuturor vremurilor a fost un mare admirator al culturii și al mitologiei scandinave. Eminescu a și tradus chiar la vârsta de numai 16 ani o nuvelă a unui scriitor suedez, din germană „Lanțul de aur” a lui Onkel Adam (pseudonimul literar al lui Anton Wetterbergh). Eminescu cunoștea bine mitologia nordică, inspirându-se pentru *Glossă* din fragmentul „Gânduri” a filosofului suedez Johan Thuresen Oxenstierna.

Traducându-l pe Eminescu în suedeză, Miloș a depus o muncă grea de 10 ani, publicându-l la editura Symposion, primele traduceri fiind primite excepțional de marea critică suedeză. Prin versurile sale, Eminescu a reușit să realizeze alchimia subtilă care leagă muzica, sentimentul și gândul. Versurile sale sunt aproape muzică iar muzica este greu de tradus în altă limbă. Ceea ce l-a obsadat pe Miloș la Eminescu a fost euforia și ploaia vocalelor, faptul că este intraductibil în altă limbă, după cum susținea Zoe Dumitrescu-Bușulenga. (Miloș-Rachieru 2010).

Până în anul 1989 când Miloș l-a tradus pe Eminescu în suedeză cu ocazia centenarului Eminescu, în afară de o mică broșură a lui Peter Henry Matthis „Mihai Eminescu – poetul numit pesimist” care conținea și „Împărat și proletar” în traducerea lui Ralf Parland, nimic altceva nu exista în suedeză despre opera lui Eminescu. Deci, Ion Miloș a fost cel care l-a promovat pe

Eminescu în Suedia și datorită lui, sunt 30 de poezii (poeme) traduse în limba suedeză publicate în volumul amintit **Över höjdena**, ce reprezintă prima și singura traducere a marelui poet roman în limba suedeză.

Miloș spunea că „a-l traduce pe Eminescu e arta imposibilului” dar cele 18 cronici scrise despre această traducere (de Sven-Christer Swahn, Jan Ostergren, Lars Nyman, Magnus Eriksson, Ulf Malmquist etc.) mărturisesc că este vorba despre o traducere reușită, poemul cel mai apreciat fiind *Memento mori*. Datorită traducerii sale, Eminescu nu mai este un necunoscut în spațiul nord european, ci figurează în culegeri de texte, în *Enciclopedia Regală Suedeză* („*Eminescu este grația noastră supremă. Prin traducerile mele, Suedia știe astăzi de Eminescu și-l admiră, devenind astfel și poet suedez*”), iar compozitorul Daniel Hellén pune pe note poezia *Somnoroase păsărele*; în același an 1989.

Într-un interviu realizat de Ioan Baba în iunie 1989 la radio Novi Sad, Ion Miloș spune că odată cu Eminescu începe totul – și limba literară românească și muzicalitatea versurilor îmbătătoare și gândirea înălțătoare. De aceea este foarte greu de tradus Eminescu în altă limbă, fiindcă nu este vorba numai de a transpune o limbă în alta, ci și despre muzicalitatea sufletului unui popor într-un alt suflet, ceea ce este foarte greu. Volumul este intitulat “Peste vârfuri” fiindcă Eminescu este poetul peste vârfuri al poeziei românești, cuprinzând 30 de poezii. Accentul este pus de Eminescu, gânditorul, volumul începe cu poezia “Odă în metru antic” și se termină cu “Rugăciune”, o poezie mai puțin cunoscută. De fapt, volumul se încheie totuși cu “Luceafărul”, capodopera eminesciană. Nedumerirea lui Ion Miloș a fost în traducerea titlului poemului. El a plecat de la traducerea în limba sârbă “Večernja zvezda” unde a văzut că de fapt traducerea este greșită pentru că nu poate fi “Luceafărul” de genul feminin (zvezda, sârb. – stea) și nu poate “Večernja zvezda” să coboară la Cătălina. A ales denumirea grecească (Hesperos) a luceafărului ceea ce nu a făcut până atunci nici un traducător al poemului în limbile în care a apărut. Chiar și englezii i-au dat titlul “Ivning star” ceea ce în traducere înseamnă “Steaua de seară”, tot cu caracteristici feminine.

În traducerea „Luceafărului” în limba suedeză, Miloș a reușit să păstreze metrica, muzicalitatea eminesciană chiar și rimele acolo unde era absolute necesar iar acolo unde nu s-a putut a renunțat la rimă dând forță mai mare puterii expresive a ritmului eminescian spre exemplu în “Venere și madonă” ori în “Mortua est” care au o rezonanță de catedrală. Evident că în traducerea operei lui Eminescu, cel mai important lucru este transpunerea forței expresive a muzicalității gândirii din poezia lui, ceea ce rar reușesc să o realizeze. (Baba: 1997)

Traducerea face trecerea de la statutul de scriitor național la acela de scriitor internațional. Oricât de mare ar fi el, orice scriitor roman rămâne numai în literatura sa, dacă nu e tradus – spunea Miloș. Tot la fel este și cu Eminescu. Indiferent cât de mare poet român este, la nivel mondial ar fi rămas necunoscut dacă nu i s-ar fi tradus poeziile. Meritul că Eminescu este cunoscut în Suedia revine pe deplin lui Ion Miloș. Grație lui, Scandinavia știe de marele Eminescu.

Bibliografie

1. Agache, Catinca (2010). *Literatura română din Voivodina*. Panciova: Editura Libertatea.
2. Baba, Ioan (1997). *Mărturisiri confluente*. Timișoara: Ando tours& Uzdin: Tibiscus.
3. Barbu, Vasa & Nicu Ciobanu (2013). *65 de ani de beletristică (1947-2012)*. Panciova: Editura Libertatea.
4. Miloș, Ion & Rachieru, Adrian Dinu (2010). *Durerea de a fi român*. Liga culturală pentru unitatea românilor de pretutindeni și editura Semne.
5. Eminescu, Mihai (1989). *Över höjdena (dikter)*. Stockholm: Symposion.
6. Miloș, Ion (2000). *O altă lume am visat*. Chișinău: Litera.

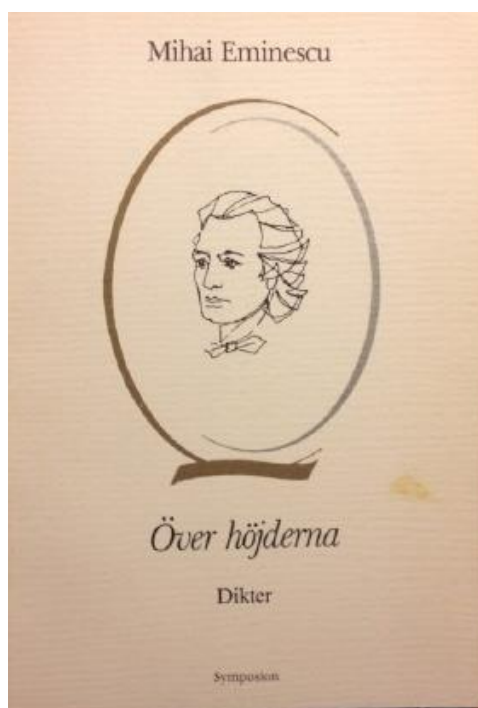

Fig. 1

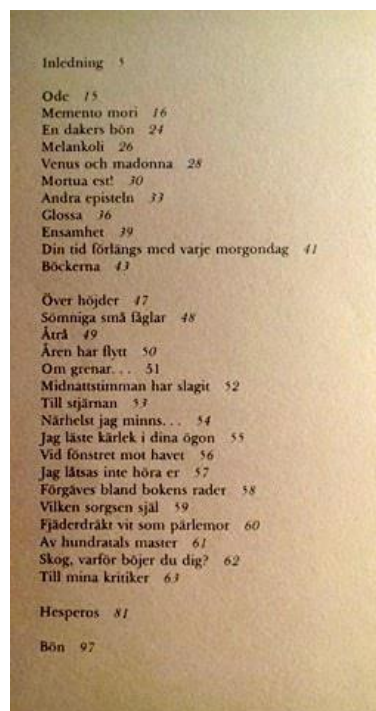

Fig. 2

Fig.1. Coperta, *Över höjderna*, Symposion, Stockholm, 1989

Fig. 2. Cuprinsul, *Över höjderna*, Symposion, Stockholm, 1989